

Perspektivy udržitelného rozvoje ve světě a v ČR

November 14, 2011

1 Světová strategie udržitelného rozvoje

1.1 Světové strategie udržitelného rozvoje

OSN pořádala tři celosvětová setkání k udržitelnému rozvoji:

1. UN Conference on the Human Environment, Stockholm (1972)
2. United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio de Janeiro, 3-14 June 1992 (<http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>)
3. Johannesburg Summit - The World Summit on Sustainable Development 2002 (<http://www.johannesburgsummit.org/>)

1.2 Rio a Agenda 21

Na základě konference v Riu:

- ustavena Komise OSN pro udržitelný rozvoj - Commission on Sustainable Development (CSD) (<http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd.htm>)
- přijata tzv. Agenda 21 (<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>)

Zpráva o plnění cílů Agendy 21 v EU po 5 letech (<http://europa.eu.int/comm/environment/agend21/implem.htm>)

1.3 Rámcová dohoda o změně klimatu

Vzhledem k tomu, že klimatické změny jsou jedním z hlavních globálních rizik, věnuje jim OSN (CSD) speciální pozornost:

- Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (http://www.ceacr.cz/?download=ramcova_umluva_o_zmene_klimatu.pdf) přijata v roce 1992
- ČR přistoupila v roce 1993
- Kjótská konference r. 1997 ve formě Kjótského protokolu (http://www.ceacr.cz/?download=kjotsky_protokol_cz.pdf) úmluvu dále rozpracovala

- Vláda na základě toho vypracovala Strategii ochrany klimatického systému Země v České republice (<http://www.chmi.cz/cc/usn480.html>).
- Proces a perspektivy přibližuje prezentace J. Pretela (ČHMÚ) Rámcová úmluva OSN o změně klimatu v roce 2001 (<http://www.cityplan.cz/html/CZAAE/Predn1-281101.ppt>).
- Přehled mezinárodních politických jednání poskytuje článek Mezinárodní dohody o změně klimatu (http://sweb.cz/climate/dokumenty/Mez_jednani.pdf) z velmi pěkně zpracovaných (českých!) přehledových stránek Změna klimatu (<http://sweb.cz/climate/>) (Lukáš Tofan, VŠE).
- E-zine Ekolist má speciální sekci o klimatických změnách (<http://www.ekolist.cz/klima.stm>).

1.4 Úmluva o biologické rozmanitosti

Úmluva o biologické rozmanitosti ([http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/\\$pid/MZPLVF3XIDFT](http://www.env.cz/AIS/web-pub.nsf/$pid/MZPLVF3XIDFT)) (Convention on Biological Diversity - CBD) je rámcovou úmluvou, která sleduje tyto hlavní cíle:

- ochranu biologické rozmanitosti
- udržitelné využívání jejích složek
- rovnoměrné a spravedlivé využívání biologických zdrojů

Úmluva byla sjednána v Rio de Janeiru v roce 1992 a v současné době má 188 smluvních stran. Jedná se o globální smlouvu, která zahrnuje ochranu různých složek živé přírody v jejich vzájemné interakci a principy jejich využívání.

1.5 Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy (<http://www.cites.org>) (CITES)

1.6 Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě nebezpečného odpadu

Basilejská úmluva o mezinárodní přepravě a nakládání s nebezpečným odpadem (<http://www.basel.int>) (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal - BC)

1.7 Montrealská úmluva o ochraně ozonové vrstvy

Pod hlavičkou UNEP (<http://www.unep.org/ozone/index.asp>) byla na základě principu předběžné opatrnosti podepsána dohoda o ochraně ozonové vrstvy Země (Montrealský protokol (http://www.unep.org/ozone/Treaties_and_Ratification/2B_montreal%20protocol.asp)).

1.8 Aktivity OECD

- Roku 1998 zřízena při OECD Ministerial level Round Table on Sustainable Development (<http://www.oecd.org/document/57/0,2340,en\2649\37425\31549817\1\1\1\37425,00.html>)
- OECD publikuje Environmental Outlook, <http://electrade.gfi.fr/cgi-bin/OECDBookShop.storefront/EN/product/972001011P1>
- Nabízí Sustainable Development's Glossary (<http://www.oecd.org/glossary/0,2586,en\2649\37425\1970394\1\1\1\37425,00.html>)

2 Evropská strategie udržitelného rozvoje

2.1 Evropská strategie udržitelného rozvoje (EUSDS)

European Union Sustainable Development Strategy (<http://europa.eu.int/comm/environment/eussd/>) byla přijata na návrh Evr. komise na zasedání Evropské Rady v Gothenburgu r. 2001. Integruje ekonomické, sociální a ekologické aspekty. Přijetí této strategie by postupně mělo ovlivnit formulace společných politik EU jako jsou:

- Common Agricultural Policy
- Common Fisheries Policy
- Common Transport Policy
- Cohesion Policies

2.2 Hlavní zásady

Hlavní zásady (ponecháno v angl. originálu):

1. Limiting climate change and increasing the use of clean energy
2. Addressing threats to public health.
3. Managing natural resources more responsibly
4. Improving the transport system and land use

2.3 1. Limiting climate change

- the phasing out of subsidies to fossil fuel production and consumption by 2010
- a new framework for energy taxation
- tradeable permits for CO₂
- promoting alternative fuels, such as biofuels for cars and trucks
- actions to improve energy efficiency.

2.4 2. Addressing threats to public health

- establishing a European Food Authority in 2002
- further reorientation of support from the Common Agricultural Policy towards quality in production methods and output rather than quantity, including the phase out of tobacco subsidies, while putting into place measures to develop alternative sources of income and economic activity for tobacco workers and growers
- improving consumer information and awareness through clear food labelling
- a comprehensive Community strategy to promote health and safety at work.

2.5 3. Managing natural resources more responsibly

- establishing indicators on biodiversity and resource use
- reducing the EU fishing fleets to a level compatible with global sustainability
- further reform of the CAP
- an Integrated Product Policy to cut waste
- putting in place of EU legislation on environmental liability by 2003.

2.6 4. Improving the transport system and land use

- a framework for transport charges to get prices for different modes of transport right
- prioritising investments in public transport and railways
- inland waterways and short sea shipping
- developing open markets at EU level for railways and air traffic.

3 Národní strategie udržitelného rozvoje

3.1 Národní strategie udržitelného rozvoje ČR

Východiska:

- pracovní verze Národní strategie udržitelného rozvoje ČR z r. 2001 (COŽP UK)
- pracovní verze Národní strategie udržitelného rozvoje ČR z r. 2002 (ČEÚ MŽP)
- manifest *Svoboda a udržitelnost* (IPICREU, 2003)

3.2 Aktuální politické trendy v oblasti ŽP v ČR

Článek EkoListu Jahnova skupina navrhuje radikální reformu ekologických zákonů (<http://ekolist.cz/zprava.shtml?x=282509>)

4 Současná situace ČR

4.1 Přípravy na vstup - přístupové partnerství

- Trvalá transpozice legislativy
- Zavedení podrobných harmonizačních programů a prováděcích strategií
- Plánování a zahájení těchto programů a strategií
- Pozice EU pro vyjednávání s ČR (v oblasti ŽP) (<http://www.czp.cuni.cz/enlacz/Vyjedn/composcz.pdf>)

4.2 Národní programu příprav

- Národní program: <http://www.euroskop.cz/euroskop/site/cr/dokumenty/dokumenty/NP2001cz.pdf>
- Jeho financování: http://www.euroskop.cz/euroskop/site/cr/dokumenty/dokumenty/NP2001cz_tabulky.pdf
- Aproximační strategie v oblasti ŽP (<http://www.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/7c62002705bc3e55c12567f50026c009?OpenDocument>)
- Dopady vstupu: Zpráva Evropské komise - The Challenge of Environmental Financing in the Candidate countries (<http://www.czp.cuni.cz/enlacz/Vyjedn/001English3.pdf>)
- Dopady vstupu: Studie rady vlády ČR o dopadu vstupu do EU pro ČR (http://www.vlada.cz/1250/vrk/rady/ses/dokumenty/studie_eu.pdf)

5 Udržitelný regionální rozvoj

5.1 Regionální rozvoj

Rozvoj státu není možné chápat výlučně z makropohledu (agregovaně), je třeba se dívat i na jeho regionální rozložení, které je často velmi heterogenní. V současnosti, za existence územně-samosprávného členění státu na kraje, je regionální rozvoj podstatným prvkem jejich fungování vyšších územněsprávních celků.

5.2 Východiska udržitelného regionálního rozvoje

- pokles tempa růstu (nebo i absolutní pokles) ekonomiky v regionech
- ztráta ekonomického významu zemědělství (v ČR jen 2

- nerovnoměrnost růstu - vznik tzv. ostrůvků prosperity v moři stagnace a bezradnosti
- koncentrace ekonomických aktivit do měst a kolem měst a naproti tomu vyliďňování

5.3 Cíle udržitelného regionálního rozvoje

Regiony by měly být:

- ekonomicky produktivní
- sociálně příznivé
- ekologicky udržitelné

5.4 Zásady udržitelného regionálního rozvoje

- poskytnout smysluplné možnosti pracovního uplatnění obyvatel regionu
- nalézt udržitelné ekonomické aktivity vhodné pro region
- nestavět rozvoj např. na levné pracovní síle
- posilovat vzdělanost obyvatel
- podporovat pocit sounáležitosti s prostředím a lidmi

5.5 Přeshraniční aspekty regionálního rozvoje

- Přeshraniční spolupráce nabývá v EU jiné dimenze než klasická mezinárodní spolupráce.
- V ČR jsou historické vazby zejm. JM a Dolního Rakouska, jakož i JM a slovenského Záhorí, českého a polského Slezka, SČ a Saska velmi těsné.
- Problémy často velmi podobné - povodně (JM - Dyje), znečištěné živ. prostředí (SČ - Nisa), charakter průmyslu (Slezsko)
- Přeshraniční spolupráce výhodná např. ve fungování integr. záchranného systému
- Reakcí na tyto potřeby je vznik tzv. Euroregionů.

5.6 Euroregiony

Při česko-německé/-polské hranici z iniciativy měst vznikly postupně tzv. *Euroregiony*. Cílem je kromě navázání užší spolupráce vč. koordinace infrastrukturních záležitostí také získat možnost čerpat prostředky strukturálních fondů EU. Euroregiony s participací ČR:

Šumava - Böhmerwald 80 obcí, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, doprava, hraniční přechody aj.

Egrensis (Chebsko) okr. CH, KV, SK, TC, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, doprava, obchod, hraniční přechody aj.

5.7 Euroregiony (2)

Krušnohoří - Erzgebirge okr. MO, CH, LN, TP, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie, hraniční přechody aj.

Labe - Elbe okr. LT, TP, UL, DC, v Německu Dresden, Pirna, Meissen, cílem je doprava, ochr. ž.p., školství, kultura, sport aj.

Nisa (Trojmezí) LI, JB, CL, SE, dále v Sasku, Horním Slezsku, cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie

Slezsko OV, FM, KI, NJ + přilehlé polské okr., cílem je hospodářský a kulturní rozvoj, ekologie

5.8 Příklad struktury studie - Irsko

Nils Jagnow et al: Sustainable Regional Development for Tourism in County Donegal, Republic of Ireland (<http://www.hausarbeiten.de/faecher/vorschau/12070.html>), University of Dortmund – Faculty of Spatial Planning, 2000/2001

6 Udržitelný rozvoj venkova

6.1 Národní strategický plán rozvoje venkova ČR

Národní strategický plán rozvoje venkova ČR (NSPRV) vychází z hlavních strategických priorit EU pro léta 2007–2013 s důrazem na zvyšování ekonomického růstu, vytváření nových pracovních příležitostí a udržitelný ekonomický rozvoj. V odpovídajícím rozsahu jsou také reflektovány závěry summitů v Lisabonu a Göteborgu. Národní strategický plán rozvoje venkova ČR zajišťuje vazby mezi obecnými cíli rozvoje evropského venkova (vyjádřené nařízením Rady (ES) č. 1698/2005) a cíli rozvoje venkova ČR, odpovídajícími „evropským strategickým směřům“, třem strategickým rozvojovým osám (konkurenceschopnost, ochrana přírody, životního prostředí a krajiny, a rozvoj a diverzifikace venkovského života). NSPRV také zajišťuje spolupráci a koordinaci s ostatními nástroji politiky ČR a EU (strukturální politika, politika soudržnosti, ochrana životního prostředí a přírodních zdrojů, a rybářská politika) s cílem zabránit překryvům ve využívání těchto nástrojů a jejich účinným (efektivním) využíváním vytvářet synergické efekty.

6.2 Národní strategický plán rozvoje venkova ČR

Existence a realizace NSPRV bude přínosem k orientaci ČR jako členského státu EU směrem k požadavkům rozvoje společného trhu v souladu s revidovanou Společnou zemědělskou politikou. Bude také přispívat k orientaci a podpoře investorů v zemědělství, lesnictví, potravinářském průmyslu, dřevozpracujícím průmyslu a venkovských oblastech směrem k úspěšné integraci do jednotného evropského trhu prostřednictvím rozvoje ekonomických příležitostí pro podnikání v naší zemi. Národní strategický plán rozvoje venkova ČR bude realizován v období let 2007 - 2013, prostřednictvím Programu rozvoje venkova (PRV).

6.3 Hospodářská a společenská situace na venkově

viz NÁRODNÍ STRATEGICKÝ PLÁN ROZVOJE VENKOVA ČESKÉ REPUBLIKY NA OBDOBÍ 2007–2013, MZe ČR:

- celková rozloha venkovských regionů NUTS 3 v ČR 78 370,9 km², tj. 99,37
- žije v nich cca 9,05 mil. obyvatel, tj. 88,55
- Za venkovské obce se v ČR zpravidla považují obce s méně než 2 000 obyvateli.
- Venkovské regiony se vyznačují nižším podílem obyvatelstva v produktivním věku (70,8

6.4 Osídlení na venkově

Vylidňování venkova se zastavilo, nicméně to je způsobeno masivní výstavbou rodinných domů v okolí velkých měst a vznikem husté satelitní zástavby v těchto oblastech. V mezilehlých a odlehlých oblastech však k vysídlování venkova dochází stále. Jedná se zvláště o pohraniční oblasti, oblast Vysočiny a regiony s vyšší mírou nezaměstnanosti. Týká se také častěji nejmenších obcí (do 200 až 500 obyvatel).

6.5 Pracovní příležitosti na venkově

Typické problémy venkova:

- velká vyjížďka za prací (60
- odliv mladých lidí
- celkově nižší ekonomická aktivita lidí (49,4
- na venkově nezaměstnanost více postihuje ženy

6.6 Struktura zaměstnanosti na venkově

Vysoký podíl zaměstnanosti v zemědělství, lesnictví a rybolovu:

- celkem 230 tis. ekonomicky aktivních obyvatel, tj. 4,4
- v obcích do 2000 obyvatel činí tento podíl 11,1

Další odvětví:

- obchod, pohostinství a některé služby 8,9
- stavebnictví 10
- průmysl s 32,7

Celkově je o 26

6.7 Technická a občanská vybavenost

Oboje se zlepšuje:

- cca 62
- veřejné vodovodní sítě byly v roce 2004 ve více než 80

6.8 SWOT analýza - silné stránky

Silné stránky

- rozmanitost typů krajiny (atraktivita krajiny), přírodní bohatství
- vhodná velikostní struktura zemědělských podniků z hlediska investic a konkurenceschopnosti
- tradice obhospodařování půdy, a to i v méně příznivých oblastech
- dostatečná síť a tradice zemědělského a lesnického školství

6.9 SWOT analýza - silné stránky (2)

Silné stránky (2)

- propracovaný systém chráněných území
- kulturní dědictví, živé spolkové aktivity a bohatství tradic
- lesnická legislativa zohledňující principy trvale udržitelného hospodaření
- rozvinuté (telekomunikační) a husté (silniční, železniční) sítě a přijatelná dopravní obslužnost obcí
- dočasně nízká cena zemědělské půdy a pracovních sil
- zkušenosti s pozemkovými úpravami

6.10 SWOT analýza - slabé stránky

Slabé stránky

- stárnutí obyvatel venkova a odliv obyvatel v produktivním věku
- nedostatek pracovních příležitostí na venkově
- chudá struktura ekonomických činností na venkově, nízká podnikatelská aktivita
- nedostatečná nabídka vybavení a služeb na venkově
- zastaralé technické a technologické vybavení zemědělských a lesnických podniků

6.11 SWOT analýza - slabé stránky (2)

- nízký podíl produkce s vyšší přidanou hodnotou, nízká úroveň příjmů v zemědělství, vysoká zadluženost
- nedostatečné využívání marketingových praktik a poradenství zemědělskými podnikateli
- pomalý přenos nových poznatků výzkumu a vývoje do praxe
- vysoký podíl půd v méně příznivých oblastech nebo ohrožený erozí a degradací
- snížená retence vody v půdě a krajině, nedostatečná preventivní protipovodňová opatření
- nevyjasněné vlastnické vztahy k půdě
- pokles biodiverzity a úbytek přírodních hodnot na druhově cenných stanovištích

6.12 SWOT analýza - slabé stránky (3)

- nedostatečná integrace zemědělských prvovýrobců a zpracovatelského průmyslu
- plošné znečištění povrchových i podzemních vod ze zemědělství a obcí
- nízká vybavenost obcí do 2000 obyvatel kanalizací s čistírnou odpadních vod
- nevhodná druhová, prostorová a věková skladba lesů a jejich špatný zdravotní stav
- špatný stavebně technický stav venkovských budov a památek
- nedostatečná infrastruktura cestovního ruchu a informovanost o jeho možnostech
- nedostatečné využití moderních informačních a komunikačních technologií
- narušení funkčnosti rybníků a vodních nádrží včetně jejich hrází

6.13 SWOT analýza - příležitosti

Příležitosti

- mezinárodní podpora trvale udržitelného rozvoje v EU, růstu a zaměstnanosti, ochrany přírody - soustava Natura 2000
- možnost širšího využití trhů v EU a v třetích zemích
- produkce obnovitelných zdrojů energie v souladu se závazkem EU, zpracování a využití těchto zdrojů
- rostoucí poptávka po kvalitních potravinách a bioproduktech
- využití kulturních specifik venkovských regionů pro cestovní ruch

6.14 SWOT analýza - příležitosti (2)

- rostoucí zájem společnosti o rozvoj venkova, ochranu přírody a krajiny
- podpora rozvoje pracovních sil a zlepšující se vzdělanost a kvalifikace venkovského obyvatelstva
- využití místních partnerství a spolupráce ve venkovském prostoru
- rostoucí poptávka po mimoprodukčních funkcích zemědělství i lesa
- zvýšení potenciálu vodních nádrží z hlediska možností jejich víceúčelového využití
- zvýšení role zemědělských a lesnických subjektů v péči o krajinu a přírodu

6.15 SWOT analýza - ohrožení

Ohrožení

- dovoz levné zemědělské produkce z nákladově příznivějších regionů světa
- tlak obchodních řetězců, monopolizace
- vysoké náklady na plnění a dodržování evropských norem zaměřených na zemědělství, ochranu životního prostředí a zpracovatelský průmysl
- ztráta pracovních míst a v některých oblastech vyliďňování venkova

6.16 SWOT analýza - ohrožení (2)

- odchod specialistů ze zemědělských podniků v důsledku nekonkurenceschopných platebních podmínek v sektoru
- klimatické změny a změny v hydrologickém režimu krajiny
- nedostatečná informovanost o přírodním a kulturním dědictví
- pomalý proces komplexních pozemkových úprav
- nízká kupní síla venkovského obyvatelstva, malý investiční kapitál
- ohrožení cenných stanovišť, vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů v zemědělsky obhospodařované krajině.

7 Cestovní ruch a udržitelný rozvoj

7.1 Turistika a udržitelný rozvoj

Cestovní ruch je významným hospodářským odvětvím (i v ČR - roční devizové příjmy přes 100 mld Kč). Způsob, jakým je masová turistika prováděna, však v mnohém odporuje udržitelnosti:

- výstavba turistických zařízení v unikátních lokalitách: příklad z ČR - Rancířov (Česká Kanada)

- preference unifikované "globalizované" turistické zábavy: příjezd autem všude, golf, tenisové kurty, bazény, lanovky - viz např. rakouské nebo švýcarské Alpy
- někde je působení rekreatantů vysloveně škodlivé - např. devastace horských svahů lyžováním, lesních cest horskými koly
- pomíjení místní kultury, tradic až izolace od místního obyvatelstva
- využívání nevhodných druhů dopravy - letecká, osobním autem

Slovníček pojmů z oblasti cestovního ruchu (<http://www.tui.com/en/ir/glance/glossary/tourism.html>)

7.2 Soft Tourism - měkká turistika

Soft tourism (Eco tourism) (http://www.hobotraveler.com/ec_00000485.php) - "měkká" turistika - je takový typ cestovního ruchu, který se snaží harmonizovat potřeby turistů a místního obyvatelstva, není ani přírodu ani kulturní unikátnost cílového místa. Příkladem komerčně fungujícího katalogu ekoturistických nabídek je Ecotourist (<http://www.eco-tour.org/>).

7.3 Integrated Tourism - integrovaná turistika

- Je alternativou čistě "měkké" turistiky, chápe se jako cestovní ruch, který se přímo váže na ekonomický, sociální, kulturní a přírodní potenciál území, v němž se odehrává.
- Turistům tedy nejsou vytvářeny unifikované ("globalizované") podmínky a služby, ale podmínky odpovídající místním možnostem a zvyklostem.
- Integrovaná turistika se tak částečně přibližuje ideálu měkké turistiky.

7.4 Car-free Tourism

Je turistikou (http://www.eco-tour.org/info/w_10004_en.html), která upřednostňuje dopravu neznečišťující životní prostředí - tedy bez individuální automobilové dopravy. V Evropě se připravuje síť European Offer-Group "car-free tourism" (Europäisches Netzwerk Autofreier Tourismus - EUNAT).

8 Ochrana přírody a krajiny

8.1 Ochrana přírody a krajiny, nerostného bohatství

Poznáte historii a hlavní nástroje ochrany přírody a krajiny.

8.2 Historie

První chráněná území

- první přírodní rezervace - na panstvích Schwarzenberků (např. Boubín, Žofín) a Bukwoyů
- první národní park - *Krkonošský NP*